

Tematski zbornik radova
MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH

MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH
Tematski zbornik radova

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet
Studentski kulturni centar Niš
2016. godina

Recenzenti:

prof. dr Miroslav Krstić
doc. dr Nebojša Milićević

Glavni i odgovorni urednici:

prof. dr Bojana Dimitrijević
Aleksandar Blagojević

Urednici:

doc. dr Dušan Todorović
Milena Vujičić

Tiraž

100

Format

17x 24cm

Štampa

SCERO print

ISBN 978-86-7379-427-3

REDAKCIJA ZBORNIKA: **doc.dr Dragana Stanojević**, **doc dr Jelena Davidović Rakić**,
doc. dr Dušan Randelović (Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim
sedištem u Kosovskoj Mitrovici), **prof. dr Miroslava Đurišić-Bojanović** (Filozofski
fakultet Univerziteta u Beogradu), **doc. dr Ivana Janković**, **doc. dr Miroslav Komlenić**
(Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu)

UDK 159.922.8.072:316.356.2
316.356.2:316.47]:159.942.53

159.922.3:364.622

Milena Vujičić⁵

Jelena Maksimović

Marija Pejčić

Psihološko savetovalište za studente Studentskog kulturnog centra Niš

PORODIČNA KOHEZIVNOST I FLEKSIBILNOST, USAMLJENOST I PSIHOLOŠKI PROBLEMI KOD STUDENATA

Ovo istraživanje imalo je za cilj da ispita ulogu porodičnih odnosa u javljanju osećaja usamljenosti kod studenata, kao i njihovu povezanost sa psihološkim problemima. Uzorak je obuhvatio 441 ispitanika oba pola (182 momaka i 259 devojaka), različitih fakulteta Univerziteta u Nišu. Korišćeni instrumenti su FACES IV, Skala usamljenosti (UCLA), kao i upitnik kreiran da bi ispitao psihološke probleme mladih. Model dimenzija porodične fleksibilnosti je statistički značajan prediktor usamljenosti kod studenata ($R^2=0.126$, $p<0.01$). Balansirana fleksibilnost je u negativnoj korelaciji sa usamljenošću ($\beta=-0.212$, $p<0.01$), dok su ekstremno visoka i niska fleksibilnost, odnosno, dimenzije rigidnost ($\beta=0.180$, $p<0.01$) i haotičnost ($\beta=0.201$, $p<0.01$) statistički značajno pozitivno povezani sa usamljenošću. Model dimenzija porodične kohezivnosti je statistički značajan prediktor usamljenosti kod studenata ($R^2=0.169$, $p<0.01$). Balansirana kohezija je u negativnoj korelaciji sa usamljenošću ($\beta=-0.230$, $p<0.01$), dok su ekstremno visoka i niska kohezija, odnosno, dimenzije dezangažovanost ($\beta=0.181$, $p<0.01$) i zapletenost ($\beta=0.190$, $p<0.01$) statistički značajno pozitivno povezani sa usamljenošću. Rezultati su dalje pokazali da postoji statistički značajna povezanost između

⁵ milenamvujicic@gmail.com

porodične kohezivnosti i nekih psiholoških problema studenata. Balansirana kohezija je u negativnoj korelaciji sa problemima u socijalnim odnosima ($p < 0.01$), dezangažovanost i zapletenost su u pozitivnoj korelaciji sa problemima u emocionalnim odnosima ($p < 0.05$). Od dimenzija porodične fleksibilnosti, haotičnost je (visoka porodična fleksibilnost) u pozitivnoj korelaciji sa problemima u emocionalnim odnosima ($p < 0.05$) i sa problemima u komunikaciji sa drugim osobama i socijalnim odnosima ($p < 0.01$). Visoki skorovi na skali usamljenosti su u statistički značajnoj korelaciji sa problemima u intelektualnom funkcionisanju, emocionalnim i socijalnim odnosima ($p < 0.01$). Porodična kohezivnost i fleksibilnost imaju ulogu u javljanju usamljenosti, visoke i niske vrednosti ovih dimenzija u porodičnim odnosima utiču na viši nivo usamljenosti kod studenata, a sve ove karakteristike vode učestalijoj potrebi mladih za traženjem stručne pomoći.

Ključne reči: porodična kohezivnost, fleksibilnost, usamljenost, studenti

Porodična kohezivnost i fleksibilnost

Porodična kohezivnost i porodična fleksibilnost su dve dimenzije porodičnog funkcionisanja prema Cirkumpleks modelu čiji je tvorac Dejvid Olson sa saradnicima (Olson 2011; Olson & Goral 2006; Olson, Goral & Tiesell 2006, prema Todorović i sar. 2015). Autor Cirkumpleks modela, D. Olson (Olson & Gorall 2003, prema Zotović i sar. 2008) ponudio je trodimenzionalno rešenje predstavljanja osnovnih tipova porodice, kao i efikasnosti njihovog prevladavanja normativnih stresora. Olson je izdvojio tri osnovne dimenzije koje sadrži model: kohezivnost, fleksibilnost (adaptabilnost) i komunikaciju. Procena funkcionalnosti porodičnog sistema vrši se na osnovu izraženosti kohezivnosti i fleksibilnosti porodičnih odnosa, na način da su za optimalno porodično funkcionisanje najpogodnije umerena kohezivnost i fleksibilnost. Ekstremno visoke i niske vrednosti kohezivnosti i fleksibilnosti, smatraju se manje funkcionalnim (Olson 2011; Olson & Goral 2006; Olson, Goral & Tiesell 2006, prema Todorović i sar. 2015). Porodična kohezivnost se odnosi na emocionalnu povezanost koja postoji

među članovima porodice, kao i na ravnotežu između odvajanja i zajedništva njenih članova (Matejević i Todorović 2012). Prema navedenom modelu, postoji pet nivoa kohezije: „...ekstremno nizak, koji označava emocionalno nepovezanu, razjedinjenu porodicu; nizak ka umerenom, koji označava donekle povezanu porodicu; umeren nivo označava povezanu porodicu; veoma povezana porodica dostiže vrednosti kohezije od umerenog do visokog nivoa i umrežena (isprepletana) porodica koja je prepoznatljiva po veoma visokoj koheziji“ (Matejević i Todorović 2012: 35–36). Niska kohezivnost znači da su članovi više usmereni na sebe, vlastiti život i prijatelje, da im je draži lični prostor nego zajednica i da provode malo vremena zajedno. Emocionalno su udaljeni jedni od drugih, ostvaruju retke interakcije i ispoljavaju visoku nezavisnost i samostalnost. Ekstremno visoku kohezivnost karakteriše visoka umreženost i povezanost članova porodice sa minimalnim prostorom za individualnost svakog od njih. Njihova interesovanja i aktivnosti usmereni su ka porodici (Olson i sar. 2006, prema Todorović i sar. 2015). Ravnotežu između ova dva ekstrema predstavljaju povezani porodični sistemi kod kojih postoji umerena emocionalna vezanost, odnosno distanca, individualnost i nezavisnost kada je to neophodno, ali isto tako i zajedničko donošenje odluka i rešavanje problema (Matejević i Todorović 2012). Fleksibilnost je u prošlosti bila definisana kao količina promene u porodičnom vođstvu, u odnosima među ulogama i u pravilima u vezi sa odnosima. Nova definicija porodične fleksibilnosti je kvalitet i ekspresija vođstva i organizacije, odnosi među ulogama i pregovaranja (Olson i sar. 2006, prema Todorović i sar. 2015). Porodična fleksibilnost (adaptibilnost) se odnosi na sposobnost porodice da održi ravnotežu između stabilnosti i promena, ali se takođe odnosi i na vođstvo, odnose i uloge u porodici. Porodična fleksibilnost, isto kao i porodična kohezivnost, ima pet nivoa. To su: „...ekstremno nizak nivo, rigidnost; od niskog do umerenog nivoa, blaga fleksibilnost; umeren nivo, tj. umerena fleksibilnost; umeren do visok nivo, velika fleksibilnost; ekstremno visoki nivo, haotičnost“ (Matejević i Todorović 2012: 37). Kod rigidnih porodica, o većini stvari odlučuje osoba koja se smatra liderom. Postoje pravila i uloge kojih se članovi porodice pridržavaju i sve to se retko menja. Porodica je visoko organizovana, a donesene odluke se vrlo teško menjaju (Olson i sar. 2006, prema Todorović i sar. 2015). Suprotna stvar se sreće kod haotičnih porodica. Kod njih ne postoje pravila i uloge, odluke može doneti bilo koji

član porodice i to iznenada i bez puno razmišljanja. Balans na dimenziji fleksibilnosti predstavlja porodičnu organizaciju koju karakterišu zdravi nivoi strukture i fleksibilnosti (Perosa & Perosa 2001). Demokratija, prilagodljivost pravila i fleksibilnost uloga karakteristike su stabilnijih porodičnih sistema (Matejević i Todorović 2012).

Treća dimenzija u ovom modelu je komunikacija koja se definiše kao veština pozitivne komunikacije koju koristi neki par ili porodični sistem (Olson i sar. 2006; Olson 2011, prema Todorović i sar. 2015). Ona je određena kao ekspresija misli i osećanja na asertivan način, kao i pažljiv i tačan prijem tuđih misli i osećanja (Robin 1979, prema Riesch et al. 2003, prema Zotović i sar. 2008). Dimenzija komunikacije se posmatra kao olakšavajuća dimenzija koja pomaže porodicama da promene njihove nivoe kohezije i fleksibilnosti (Olson i sar. 2006; Olson 2011). Zadovoljavajuća komunikacija je ona koju karakteriše jasna ekspresija misli i osećanja, asertivno izražavanje potreba, pažljivo slušanje poruka drugih članova porodice uz osećanje članova porodice da su njihove potrebe uvažene i pažljivo saslušane.

Uzimajući u obzir navedene podele porodične kohezivnosti i fleksibilnosti može se reći da ekstremni nivoi porodične kohezivnosti i porodične fleksibilnosti predstavljaju neuravnotežene (nebalansirane) nivoe porodičnog funkcionisanja, dok su nivoi između ekstrema i kod jedne i kod druge dimenzije zapravo uravnoteženi (balansirani) nivoi porodičnog funkcionisanja. Smatra se da su za adekvatno porodično funkcionisanje podesni uravnoteženi nivoi fleksibilnosti i kohezivnosti, a za neadekvatno funkcionisanje neuravnoteženi nivoi fleksibilnosti i kohezivnosti (Olson 2007, prema Matejević i Todorović 2012). Međutim, neka empirijska istraživanja dala su rezultate koji govore o tome da što je kohezivnost između članova porodice veća, to je funkcionisanje porodice optimalnije (Gaughan 1995; Green et al. 1991; Henggler et al. 1991; Olson 1991, prema Zotović i sar. 2008).

Usamljenost

Usamljenost se najčešće označava kao neugodna, anksiozna žudnja za drugom osobom ili osobama (Hartog i sar. 1980, prema Ponzetti 1990). Predstavlja kompleksan fenomen i univerzalno ljudsko iskustvo koje, u većoj

ili manjoj meri, dožive svi ljudi u nekom periodu života. Iako je usamljenost fenomen koji je često predmet istraživača, ne postoji saglasnost u smislu njegovog određenja. Mogu se navesti različite definicije usamljenosti. Pinkart i Sorensen (Pinquart i Sorensen 2001) su na osnovu glavnih karakteristika usamljenosti zaključili da preovladavaju dve vrste definicija: definicije koje kao glavnu osobinu usamljenosti navode osećaj patnje zbog nedostatka kontakata i socijalno-kognitivni pogled koji usamljenost vidi kao nepodudaranje interpersonalnih odnosa kakve osoba ima u odnosu na one kakve bi želela da ima. Takođe, još uvek ne postoji jedan odgovor da li je usamljenost jednodimenzionalna ili višedimenzionalna pojava. Viđenje usamljenosti kao jednodimenzionalnog konstrukta upućuje da se ljudi razlikuju samo prema jačini izraženosti usamljenosti, dok viđenje kao višedimenzionalne pojave upućuje da postoje i različite vrste usamljenosti, koje se razlikuju kako po uslovima koji im prethode, tako i po karakteristikama doživljaja. U skorije vreme preovladava viđenje usamljenosti kao višedimenzionalnog konstrukta (McWhirter 1997, prema Kozjak 2005).

Vajs (Weiss 1973, Ivanov i sar. 1998, prema Kozjak 2005) na osnovu svojih istraživanja navodi da usamljenost možemo podeliti na dva različita tipa. Razlikuje emocionalnu ili intimnu usamljenost i socijalnu usamljenost kao različita iskustva koja proizilaze iz deficita u različitim vrstama odnosa. *Emocionalna usamljenost* nastaje kao rezultat nedostatka prisnosti i intimne privrženosti neke druge osobe. To je iskustvo u kojem se osoba oseća u potpunosti izolovana od ostalih. Ovakvu vrstu usamljenosti uglavnom doživljavaju osobe koje su nedavno postale udovci/udovice, koje su se nedavno razvele ili prekinule blisku, intimnu vezu. *Socijalnu usamljenost*, s druge strane, može doživeti osoba koja može imati životnog partnera i biti okružena porodicom, ali da ima teškoća sa uspostavljanjem prijateljstava. Ova vrsta usamljenosti može nastati kao rezultat nedostatka mreže socijalnih odnosa u kojoj je pojedinac deo grupe prijatelja koji dele zajedničke interese i aktivnosti. Karakteristična je za osobe koje su se nedavno preselile u novu socijalnu okolinu (novi posao, grad, škola).

Posmatrajući odnos usamljenosti sa polom, neki istraživači izveštavaju da su žene usamljenije od muškaraca (npr. Weiss 1973; Neto & Barros 2000, prema Kozjak 2005), drugi ne pronalaze polne razlike u

izraženosti usamljenosti (npr. Russell i sur. 1980; Neto & Barros 2000, prema Kozjak 2005). Istraživanje (Sharabi, Levi & Margalit 2012) je pokazalo da deca koja odrastaju u porodicama sa rigidnom organizacijom i nižim nivoom kohezivnosti, pokazuju visok stepen usamljenosti.

Psihološki problemi studenata

Neke pojave koje su se dešavale ili su aktuelno prisutne u našem društvu kao što ratovi za nama, ekonomske krize, razaranje porodičnog sistema, nefunkcionalnost školskog sistema, erozija morala, osećanje straha, ugroženosti i besmisla, dezorganizacija društvenog života, egzistencijalna nesigurnost, nemogućnost planiranja budućnosti, gubitak spoljašnjeg sistema podrške i kontrole, konfuzija sistema vrednosti, osećanje lične dezorganizacije i drugo doprinele su da se sve veći broj mladih ljudi oseća izgubljeno i beznadežno, sa veoma različitim i teško predvidivim posledicama (Dimitrijević 2015). Prema podacima Psihološkog savetovališta za studente Studenskog kulturnog centra Niš najčešći problemi sa kojima se studenti javljaju su problemi u učenju, problemi u socijalnim odnosima (socijalna anksioznost, socijalna neprilagođenost, strah od odbacivanja, socijalna izolacija), problemi u partnerskim odnosima i porodični problemi i depresivna stanja. Prema istraživanju koje je Psihološko savetovalište sprovedo na uzorku od 500 ispitanika, studenata Univerziteta u Nišu, oko 22% ispitanih studenata se izjasnilo da ponekad ima problema u učenju i intelektualnom funkcionisanju, a 4.2% da često ima poteškoća. Oko 10% ispitanika se izjasnilo da često ima probleme u emocionalnim odnosima, a 34% ponekad. Problem u socijalnim odnosima potvrdilo je da ima 7% ispitanika (Maksimović & Vujičić 2015). Uzroci problema su različiti, od okolnosti u kojima mladi odrastaju, nerazrešenih konflikata u porodici, sazrevanje i preispitivanje ličnih ciljeva, problemi adaptacije novoj sredini. Najčešći emocionalni problemi su čest strah od bliskosti ili od odbacivanja, prekida emocionalnih veza, problemi emocionalne zavisnosti praćeni separacionom anksioznošću u odnosu na roditelje. Mnogi se žale i na depresiju, apatiju, usamljenost, bezvoljnost, neraspoloženje. Adolescencija sa svojim fiziološkim i afektivnim turbulencijama se može slobodno tretirati kao stanje prolongiranog stresa. Depresivne reakcije i raspoloženja najčešće se javljaju kao pratioci osećanja odbačenosti, nesigurnosti, inferiornosti, konflikta između zahteva i nemogućnosti da se realizuju. Okolnosti u kojima

mladi odrastaju i žive stvorile su kod niza generacija osećaj nesigurnosti, straha, besmisla, konfuzije sistema vrednosti. Zbog toga često dolazi do interpersonalnih problema koji se izražavaju kroz: osećanje nepoverenja prema drugima, probleme u komunikaciji, osećanje da su drugi krivi za većinu njihovih problema, da ih ne razumeju, kroz probleme u socijalnoj sredini (školi, na radnom mestu, itd) (Dimitrijević 2015).

METODOLOŠKI DEO ISTRAŽIVANJA

Osnovni problem istraživanja jeste da li porodični odnosi, konkretno, porodična fleksibilnost i kohezivnost imaju ulogu u javljanju osećaja usamljenosti kod studenata, i da li su ovi koncepti povezani sa psihološkim problemima studenata.

Cilj istraživanja je ispitati ulogu porodičnih odnosa u javljanju osećaja usamljenosti kod studenata, kao i njihovu povezanost sa psihološkim problemima.

Opšta hipoteza istraživanja

Očekuje se da će biti utvrđena statistički značajna prediktivna moć porodičnih odnosa u javljanju osećaja usamljenosti kod studenata, kao i statistički značajna povezanost sa psihološkim problemima.

Instrumenti i varijable

1. *Skala porodične fleksibilnosti i kohezivnosti* – (FACES IV, Olson, Gorrall & Tiesel 2007) je instrument koji ispituje funkcionalnost porodičnih odnosa i sadrži 62 ajtema i osam skala. *Uravnotežena kohezija* i *Uravnotežena fleksibilnost* su skale uravnoteženih porodičnih odnosa. Takođe, postoje skale i za neuravnotežene porodične odnose. *Razjedinjenost* i *Isprepletanost* su skale neuravnoteženosti za koheziju, a *Haotičnost* i *Rigidnost* su skale neuravnoteženosti za fleksibilnost. Pored ovih postoje i skale *Porodične komunikacije* i *Zadovoljstva porodicom*. Odgovori se daju izražavanjem stepena slaganja na svakoj od 62 tvrdnje na petostepenoj skali Likertovog tipa. Koeficijenti pouzdanosti, Kronbah alfa, svih osam skala kreću se u intervalu od 0.77 do 0.89, što se smatra prihvatljivom pouzdanošću. Skala porodične fleksibilnosti i kohezivnosti predstavlja nezavisnu varijablu u ovom istraživanju.

2. Skala usamljenosti – (UCLA, Russell, Peplau & Cutrona 1980) meri osećanje usamljenosti, potrebe za druženjem i osećanja da se nema kome obratiti. Sastoji se od 18 ajtema. Korišćena je petostepana skala Likertovog tipa (odgovori od 1 do 5). Viši rezultati opisuju globalno osećanje usamljenosti, odnosno nezadovoljstva brojem i kvalitetom emocionalnih i socijalnih odnosa sa okolinom i obrnuto. Pouzdanost skale na uzorku od 441 ispitanika Univerziteta u Nišu je zadovoljavajuća, koeficijent interne konzistencije iznosi 0.86. Konstrukt usamljenosti predstavlja zavisnu varijablu u ovom istaživanju.

3. Upitnik o psihološkim potrebama i problemima studenata konstruisan za potrebe ovog istraživanja – Sadrži pitanja o sociodemografskim karakteristikama (pol, uzrast, fakultet, zadovoljstvo materijalnim stanjem, radni status roditelja, stepen obrazovanja roditelja), kao i pitanja o tome u kojoj meri ispitanici imaju probleme u učenju i intelektualnom funkcionisanju, u emocionalnim odnosima i u uspostavljanju komunikacije sa drugim osobama i socijalnim odnosima. Potrebno je da ispitanici izraze svoj stepen slaganja sa svakim pitanjem u intervalu od retko do vrlo često (1 do 5).

Uzorak

U istraživanju je učestvovao 441 ispitanik, oba pola (182 momaka i 259 devojaka), različitih fakulteta Univerziteta u Nišu (Filozofski fakultet, Fakultet fizičkog vaspitanja, Medicinski fakultet, Elektronski fakultet, Fakultet zaštite na radu, Prirodno-matematički, Ekonomski), uzrasta 19–31 godine.

REZULTATI

Deskriptivna statistika

Tabela 1. Stepen izraženosti osnovnih varijabli istraživanja na celom uzorku

	N	Minimum	Maximum	AS	SD
Balansirana kohezija	441	7.00	35.00	27.12	4.64
Balansirana fleksibilnost	438	8.00	35.00	24.34	4.12

MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH

Dezangažovanost	440	7.00	33.00	17.39	3.96
Zapletenost	440	7.00	27.00	16.63	3.70
Rigidnost	441	7.00	31.00	17.65	4.19
Haotičnost	440	7.00	31.00	16.60	4.12
Skala usamljenosti	439	18.00	78.00	38.51	12.07

Teorijski raspon skorova, na subskalama Skale porodične fleksibilnosti i kohezivnosti *je od 7 do 35*.

Na Skali porodične fleksibilnosti i kohezivnosti najviše prosečne vrednosti ispitanici postižu na subskali Balansirana kohezija (AS=27.23), najniže vrednosti su na subskali Haotičnost (AS=16.60). Najveće odstupanje od srednjih vrednosti je na subskali Balansirana kohezija (SD=4.64).

Teorijski raspon skorova na Skali usamljenosti iznosi od *18 do 90*.

Na Skali usamljenosti prosečna vrednost odgovora ispitanika je 38.51, a odstupanje od proseka je 12.07.

Statistika zaključivanja

Tabela 2. Regresiona analiza: predikcija izraženosti usamljenosti ns osnovu seta prediktora vezanih za porodičnu strukturu

Usamljenost			Sažetak modela
	Beta	Sig.	
Balansirana fleksibilnost	-.212	.000	R=0.355 R ² =0.126
Rigidnost	.180	.000	Sig.0.000
Haotičnost	.201	.000	

Model dimenzija porodične fleksibilnosti je statistički značajan prediktor usamljenosti kod studenata ($R^2=0.126$, $p<0.01$). Balansirana fleksibilnost je u negativnoj korelaciji sa usamljenošću ($\beta=-0.212$, $p<0.01$), dok su ekstremno visoka i niska fleksibilnost, odnosno, dimenzije rigidnost ($\beta=0.180$, $p<0.01$) i haotičnost ($\beta=0.201$, $p<0.01$) statistički značajno pozitivno povezani sa usamljenošću.

Tabela 3. Regresiona analiza: predikcija izraženosti usamljenosti na osnovu seta prediktora vezanih za porodičnu strukturu

Usamljenost			
	Beta	Sig.	Sažetak modela
Balansirana kohezija	-.230	.000	R=0.411
Dezangažovanost	.181	.000	R ² =0.169
Zapletenost	.190	.000	P=0.000

Model dimenzija porodične kohezivnosti je statistički značajan prediktor usamljenosti kod studenata ($R^2=0.169$, $p<0.01$). Balansirana kohezija je u negativnoj korelaciji sa usamljenošću ($\beta=-0.230$, $p<0.01$), dok su ekstremno visoka i niska kohezija, odnosno, dimenzije dezangažovanost ($\beta=0.181$, $p<0.01$) i zapletenost ($\beta=0.190$, $p<0.01$) statistički značajno pozitivno povezane sa usamljenošću.

Tabela 4. Povezanost dimenzija porodične kohezivnosti i fleksibilnosti i osećaja usamljenosti sa percipiranim psihološkim problemima studenata

Problemi u učenju	Problemi u emocionalnim odnosima	Problemi u socijalnim odnosima i komunikaciji

MENTALNO ZDRAVLJE MLADIH

Balansirana kohezija	r	-.032	-.064	-.155**
	p	.500	.178	.001
	N	440	441	441
Balansirana fleksibilnost	r	-.068	-.047	-.089
	p	.159	.329	.064
	N	437	438	438
Dezangažovanost	r	.011	.105*	.106*
	p	.821	.028	.026
	N	439	440	440
Zapletenost	r	.063	.099*	.022
	p	.186	.037	.642
	N	439	440	440
Rigidnost	r	.020	.057	.013
	p	.679	.229	.788
	N	440	441	441
Haotičnost	r	.037	.104*	.151**
	p	.442	.029	.002
	N	439	440	440
Skala usamljenosti	r	.109*	.177**	.211**
	p	.022	.000	.000
	N	438	439	439

** Statistički značajno na nivou .01 *Statistički značajno na nivou .05

Postoji statistički značajna povezanost između porodične kohezivnosti i nekih psiholoskih problema studenata. *Balansirana kohezija* je u negativnoj korelaciji sa problemima u socijalnim odnosima ($p < 0.01$),

dezangažovanost i *zapletenost* su u pozitivnoj korelaciji sa problemima u emocionalnim odnosima ($p < 0.05$). Od dimenzija porodične fleksibilnosti, *haotičnost* (visoka porodična fleksibilnost) je u pozitivnoj korelaciji sa problemima u emocionalnim odnosima ($p < 0.05$) i sa problemima u komunikaciji sa drugim osobama i socijalnim odnosima ($p < 0.01$). Visoki skorovi na skali *usamljenosti* su u statistički značajnoj korelaciji sa problemima u intelektualnom funkcionisanju, emocionalnim i socijalnim odnosima ($p < 0.01$).

Tabela 5. Polne razlike u izraženosti dimenzija porodične fleksibilnosti i kohezivnosti i usamljenosti kod studenata

		AS	SD	t	df	Sig.
Balansirana kohezija	m	26.31	4.65	-3.080	439	.002**
	ž	27.68	4.56			
Balansirana fleksibilnost	m	23.67	4.18	-2.894	436	.004**
	ž	24.82	4.02			
Dezangažovanost	m	17.72	3.94	1.488	438	.137
	ž	17.15	3.97			
Zapletenost	m	16.59	3.69	-.176	438	.860
	ž	16.65	3.72			
Rigidnost	m	17.91	4.07	1.098	439	.273
	ž	17.47	4.27			
Haotičnost	m	16.63	4.48	.093	438	.926
	ž	16.59	3.85			
Skala usamljenosti	m	40.59	11.98	3.068	437	.002**
	ž	37.04	11.94			

** Statistički značajno na nivou .01 *Statistički značajno na nivou .05

Studenti i studentkinje se razlikuju u pogledu balansiranih dimenzija porodičnog funkcionisanja koje su izraženije kod devojka ($p < 0.01$). Nebalansirane dimenzije su nešto izraženije kod momaka, ali te razlike nisu statistički značajne.

Na skali usamljenosti statistički značajno više srednje vrednosti postižu muškarci ($p < 0.01$).

DISKUSIJA REZULTATA

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je da se utvrdi da li određena porodična struktura ima ulogu u javljanju osećaja usamljenosti u studentskoj populaciji. Takođe je ispitano da li su i na koji način porodični odnosi i usamljenost povezani sa problemima studenata koji zahtevaju psihološku intervenciju.

Disbalansi u porodičnoj strukturi utiču na opštu funkcionalnost porodice, kao i na članove pojedinačno. Prosečni nivoi fleksibilnosti i kohezivnosti smatraju se najfunkcionalnijim (Olson 2007, prema Matejević i Todorović 2012). Porodična fleksibilnost, koja podrazumeva tri nivoa – balansiranu fleksibilnost, ekstremno visoku, odnosno haotičnost i ekstremno nisku, odnosno, rigidnost pokazala se kao značajan prediktor usamljenosti kod studenata ($R^2 = 0.126$, $p < 0.01$). Visoki skorovi na dimenzijama koje reprezentuju ekstremna odstupanja od balansirane fleksibilnosti su povezani sa višim skorovima na skali usamljenosti. Postojanje lidera u porodici, visoke organizacije, bez mogućnosti za značajna odstupanja vodi članove porodice u osećaj udaljenosti i zauzimanja određene uloge. Sa druge strane, nepostojanje pravila i uloga u porodici dovodi do potpunog deformisanja porodične strukture. U oba slučaja, članovi porodice mogu razviti osećaj nedovoljne važnosti i vrednosti, udaljenosti od drugih članova, što sve vodi u opšti doživljaj usamljenosti. Model dimenzija porodične kohezivnosti je statistički značajan prediktor usamljenosti kod studenata ($R^2 = 0.169$, $p < 0.01$). Balansirana kohezija je u negativnoj korelaciji sa usamljenošću ($\beta = -0.230$, $p < 0.01$), dok su ekstremno visoka i niska kohezija, odnosno, dimenzije dezangažovanost ($\beta = 0.181$, $p < 0.01$) i zapletenost ($\beta = 0.190$, $p < 0.01$)

statistički značajno pozitivno povezani sa usamljenošću. Veći nivo usamljenosti se može očekivati ukoliko je porodična struktura takva da su članovi porodice emocionalno udaljeni jedni od drugih, više usmereni na sebe, vlastiti život i prijatelje, da im je draži lični prostor nego zajednica i da provode malo vremena zajedno. Kada ne postoji adekvatna interakcija između članova, porodična struktura je narušena. Sa druge strane, visoka umreženost i povezanost članova porodice vodi tome da članovi porodice ne ostvaruju adekvatne interakcije sa drugim ljudima jer su usredsređeni na ono što se odvija unutar porodice. Nemaju dovoljno prostora za razvoj sopstvene individualnosti, te stoga mogu biti u društvu, a osećati se usamljeno. Rezultati istraživanja su pokazali da su odstupanja u oba smera i što se tiče fleksibilnosti i što se tiče kohezivnosti indikatori javljanja osećaja usamljenosti, mada su neka ranija istraživanja ([Sharabi, Levi & Margalit 2012](#)) navodila rigidnu organizaciju i niži nivo kohezivnosti kao uzrok iskazivanja visokog stepena usamljenosti.

Dalje se nastojalo utvrditi kako mogu ove strukture biti povezane sa nekim drugim psihološkim problemima studenata – problemima u socijalnim odnosima, u emocionalnim odnosima i problemima u intelektualnom funkcionisanju. Pretpostavka je bila da će ovi problemi biti učestaliji kod osoba kod kojih je na neki način narušena porodična struktura, kao i kod onih osoba koje iskazuju veći nivo usamljenosti.

U našem istraživanju, visoki skorovi na skali *usamljenosti* su u statistički značajnoj korelaciji sa problemima u intelektualnom funkcionisanju, emocionalnim i socijalnim odnosima ($p < 0.01$). Istraživanja pokazuju da postoji povezanost usamljenosti i socijalne anksioznosti (Rao i sar. 2007). Mladi koji su socijalno anksiozniji, pokazuju i veću izraženost na skali depresije, usamljenosti, a takođe pokazuju i značajan obrazac socijalnog izbegavanja i deficita u socijalnim veštinama (Beidel i sar. 2007). Lakej i Margalit (Lackaye and Margalit 2006) su dobile u svom istraživanju da se studenti koji imaju teškoća u učenju, osećaju usamljenije, te da su u većoj meri socijalno izolovani, čak i u poređenju sa onim studentima koji nisu imali teškoća u učenju, ali su postizali manje uspehe. Ovi nalazi ukazuju da su uspešniji studenti spremniji da rade više i više se zalažu, dok bi manje uspešni trebalo da rade više, ali oni niti su motivisani, niti spremni da rade.

Usamljenost izobličava način na koji posmatramo druge ljude i čini da umanjujemo vrednost naših veza. Vidimo druge kao osobe koje manje brinu, manje su zainteresovane i kao manje posvećene nego što u stvari to jesu, i smatramo da su naše veze slabije i manje zadovoljavajuće nego što zapravo mogu biti. U pokušaju da se zaštitimo od još veće emocionalne povrede, postajemo hipersenzitivni na bilo kakav znak odbijanja od drugih ljudi i ne pokazujemo znakove prihvatanja. Kao rezultat toga – veoma često i bez shvatanja da to činimo – postajemo previše defanzivni i izgledamo kao odvojeni, povučeni, ili čak neprijateljski nastrojeni, što samo još više udaljava druge ljude.

Rezultati su dalje pokazali da je *Balansirana kohezija* u negativnoj korelaciji sa problemima u socijalnim odnosima ($p < 0.01$), *dezangažovanost* i *zapletenost* su u pozitivnoj korelaciji sa problemima u emocionalnim odnosima ($p < 0.05$).

Negativna korelacija Balansirane kohezije sa problemima u socijalnim odnosima se može objasniti time što osobe koje imaju izraženiji balansirani nivo kohezije uglavnom imaju adekvatnije veze sa drugim članovima porodice, na adekvatan način postupaju i u saradnji sa drugim članovima porodice donose odluke, imaju dobro organizovano vreme i odgovarajuća interesovanja. Oni su i vezani za porodicu, a istovremeno poseduju i određen stepen nezavisnosti. Takođe, smatra se da osobe koje imaju izraženiji balansirani nivo kohezije aktivno slušaju druge, poseduju određeni nivo empatije, mogu deliti osećanja sa drugima, poštuju osećanja i misli drugih. Upotreba ovakvog načina komunikacije u odnosu sa ljudima van porodičnog sistema, kao i posedovanje određenih osobina posledično dovode do smanjivanja problema u socijalnim odnosima. Činjenicu da imaju bolju komunikaciju potvrđuje i istraživanje koje je sproveo Rodić sa saradnicima (1986). U tom istraživanju je ispitan odnos između majki i adolescenata i pokazalo se da su podržavajuća komunikacija i pozitivan uticaj više zastupljeni kod majki iz balansiranih nivoa, nego kod majki nebalansiranih nivoa porodičnog funkcionisanja. Dobra komunikacija kod balansiranih porodičnih sistema omogućava da oni balansiraju između dva ekstrema kohezivnosti, dok neadekvatna komunikacija kod nebalansiranih dovodi do toga da se sistem još dublje „zaglavi“ na nekom od nebalansiranih nivoa. Pozitivna korelacija dezangažovanosti i zapletenosti sa emocionalnim

problemima se može objasniti time što su pripadnici nebalansiranih nivoa porodične kohezivnosti ili previše vezani za porodicu i samim tim nisu samostalni u dovoljnoj meri, imaju problem sa odvajanjem i gotovo svu energiju ulažu samo u porodični sistem i samim tim nemaju dovoljan broj kontakata sa ljudima van porodičnog sistema, ili su ekstremno individualni, rade samo ono što oni žele i nisu uopšte vezani za porodicu. Sve ovo dovodi do poremećenih emocionalnih odnosa između članova porodice, a isto tako i sa drugim ljudima.

Od dimenzija porodične fleksibilnosti, *haotičnost* (visoka porodična fleksibilnost) je u pozitivnoj korelaciji sa problemima u emocionalnim odnosima ($p < 0.05$) i sa problemima u komunikaciji sa drugim osobama i socijalnim odnosima ($p < 0.01$).

Osobe kod kojih je izraženiji haotičan nivo porodičnog funkcionisanja su osobe u čijim porodicama ne postoje jasne uloge, postoji ograničeno vođstvo, odluke se donose impulsivno i nepromišljeno i slično. Ovakvi porodični sistemi teško balansiraju između promena i stabilnosti i uglavnom imaju tendenciju ostajanja u istom nivou porodičnog funkcionisanja. Sve ovo uzrokuje javljanje nedostatka odgovarajuće fleksibilnosti u socijalnim i emocionalnim odnosima, lošu komunikaciju i slično.

Studenti i studentkinje se razlikuju u pogledu balansiranih dimenzija porodičnog funkcionisanja koje su izraženije kod devojaka ($p < 0.01$). Nebalansirane dimenzije su nešto izraženije kod momaka, ali te razlike nisu statistički značajne.

Na skali usamljenosti statistički značajno više srednje vrednosti postižu muškarci ($p < 0.01$). Ranije ispitivanje razlika između polova (Todorović i Matejević 2012) objašnjava više vrednosti balansiranih dimenzija skale kod devojaka osobinama kao što su poslušnost, saradljivost, veliko pridavanje važnosti emocionalnoj razmeni i u tom kontekstu uvažavanju potreba ostalih članova porodice. Sa druge strane, muškarci pridaju manju pažnju porodičnoj fleksibilnosti ili koheziji, što ne mora obavezno da znači i da su manje zadovoljni porodičnom situacijom. Polne razlike se mogu dovesti i u vezu sa tradicionalno većom okrenutošću žena porodici i uopšte sa značajem koji žene pridaju bliskosti, zajedništvu i

fleksibilnosti u funkcionisanju porodice (Simić, Stojilković i Todorović 2013).

LITERATURA

Beidel, D. C., Turner, S. M., Young, B. J., Ammerman, R. T., Sallee, F. R. & Crosby, L. (2007). Psychopathology of adolescent social phobia. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 29(1), 47–54.

Dimitrijević, B. (2015). Psihološki problemi studenata Univerziteta u Nišu, u: *Potrebe mladih kao prioritet društvenih organizacija i institucija*. Niš: Studentski kulturni centar. Kozjak, G. (2005). Diplomski rad: Korelati usamljenosti kod srednjoškolaca. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju Zagreb.

Lackaye, T. D. & Margalit, M. (2006). Comparisons of achievement, effort, and self-perceptions among students with learning disabilities and their peers from different achievement groups. *Journal of learning disabilities*, 39(5), 432–446.

Maksimović, J., Vujičić, M. (2015). Aktuelne potrebe i problemi studenata Univerziteta u Nišu, u: *Potrebe mladih kao prioritet društvenih organizacija i institucija*. Niš: Studentski kulturni centar.

Matejić, M., Todorović, J. (2012). *Funkcionalnost porodičnih odnosa i kompetentno roditeljstvo*. Niš: Filozofski fakultet.

Olson, D. H., Gorall, D. M. & Tiesel, J. W. (2007). *FACES IV Manual*. Minneapolis, MN: Life Innovations.

Perosa, L. M., Perosa, S. L. (2001). Adolescent Perceptions of Cohesion, Adaptability, and Communication: Revisiting the Circumplex Model. *Family Journal*, 9(4): 407–419.

Pinquart, M. and Sorensen, S. (2001). Influences on loneliness in older adults. *Basic & Applied Social Psychology*, 23, 4, 245–266.

Ponzetti Jr, J. J. (1990). Loneliness among college students. *Family relations*, 336–340.

Roberts, R. E., Lewinsohn, P. M. & Seeley, J. R. (1993). A brief measure of loneliness suitable for use with adolescents. *Psychological Reports*, 72, 1379–1391. DOI: <http://dx.doi.org/10.2466/pr0.1993.72.3c.1379>

Russell, D., Peplau, L. A. & Cutrona, C. E. (1980). The revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 472–480.

Simić, I., Stojiljković, S., Todorović, J. (2013). Doživljaj porodičnih odnosa, empatija i novčani prihodi porodice. *Teme*, Vol. 37, 2, 719–734

Sharabi, A., Levi, U. & Margalit, M. (2012). Children's loneliness, sense of coherence, family climate, and hope: Developmental risk and protective factors. *The Journal of psychology*, 146(1–2), 61–83.

Todorović, J., Simić, I., Arnaudova, V. (2015). Samostišavanje studenata i studentkinja društveno-humanističkih nauka, u: *Humanistički ideali obrazovanja, vaspitanja i psihologije*. Niš: Filozofski fakultet.

Todorović, J. i Matejević, M. (2012). Struktura i funkcionalnost porodica studenata Univerziteta u Nišu, u: *Zbornik radova Obrazovanje i savremeni univerzitet*. Niš: Filozofski fakultet.

Zotović, M., Telečki, T., Mihić, I., Petrović, J. (2008). Relacije karakteristika porodice i prevladavanja stresa kod adolescenata. *Primenjena psihologija*, Vol.1, 3–4, 145–160.

Milena Vujičić

Jelena Maksimović

Marija Pejčić

FAMILY COHESIVENESS AND FLEXIBILITY, LONELINESS AND PSYCHOLOGICAL ISSUES AMONG STUDENTS

The point of this research was to examine the role of family relations in getting feeling of loneliness among students, as well as their connections with psychological issues. The research was conducted on sample of 441 examinee of both genders (182 male, 259 female), different faculties University of Niš. Instruments which were used are: FACES IV, scale of Loneliness (UCLA), as well as questionnaire which was created to examine psychological issues of young people. Dimension model of family flexibility is statistically significant indicator of loneliness among students ($R^2=0.126$, $p<0.01$). Balanced flexibility is in negative correlation with loneliness ($\beta=-0.212$, $p<0.01$), while extremely high and low flexibility, that is dimension of rigidity ($\beta=0.180$, $p<0.01$) and chaoticness ($\beta=0.201$, $p<0.01$) are statistically significantly positively connected with loneliness. Dimension model of family cohesiveness is statistically significant indicator of loneliness among students ($R^2=0.169$, $p<0.01$). Balanced cohesiveness is in negative correlation with loneliness ($\beta=-0.230$, $p<0.01$), while the extremely high and low cohesiveness, that is dimension of disengagement ($\beta=0.181$, $p<0.01$) and entanglement ($\beta=0.190$, $p<0.01$) are statistically significantly positively connected with loneliness. Results also show that there is a statistically significant correlation between family cohesiveness and some psychological issues of students. Balanced cohesiveness is in negative correlation with issues in social relations ($p<0.01$), disengagement and entanglement are in positive correlation with issues in emotional relations ($p<0.05$). From family flexibility dimensions, chaoticness is in positive correlation with issues in emotional relations ($p<0.05$) and communitacional issues with other persons and social issues ($p<0.01$). High scores on

loneliness scale are in statistically significant correlation with issues in intellectual functioning, emotional and social relations ($p < 0.01$). Family cohesiveness and flexibility have a role in exhibiting loneliness, high and low values of these dimensions in family relations affect on higher level of loneliness in students, and all of these characteristics lead to a more frequent needs of young people to search for expert help.

Key words: Family cohesiveness, flexibility, loneliness, students